

ΚΥΠΡΟΣ

Το Εθνικό και οι αναρχικοί

Το κείμενο αυτό γράφτηκε από τον σύντροφο Α.Π. στο τέλος του 1985. Παρ' όλο ότι αποτελεί προσωπική του προσπάθεια, εκφράζει παράλληλα και τη γενικότερη άποψη των Κυπρίων Αναρχικών που συνέβαλαν (θεωρητικά και πρακτικά) στη διαμόρφωση της τελικής του μορφής.

Το εθνικό στη Κύπρο είναι μέρος της καθημερινότητας Γεννιέσαι μ' αυτό, ακούς παντού να μιλάνε γι' αυτό και σχεδόν δεν μπορείς να φανταστείς το κόσμο χωρίς αυτό. Άσχετα αν στη συγκεκριμένη του μορφή το εθνικό σημαίνει διαιρετικά πράγματα κάθε καμιά δεκαριά χρόνια (λ.χ. ένωση, ανεξαρτησία, κατοχή της Β. Κύπρου). Ο κόσμος ντατευμένος απ' τους πολιτικούς τους, μιλάει λες και το πρόβλημα υπήρξε πάντοτε το ίδιο και ώρες σου δίνει την εντύπωση ότι δεν μπορεί να φανταστεί έναν κόσμο χωρίς αυτό το θέμα.

Η ακροαριστερά που ξεπρόβαλε μετά το '74, δεν ξέφυγε, φυσικά, απ' αυτές τις ανησυχίες. Αντίθετα, τις έκανε κέντρο της προβληματικής της. Προσπάθησε να εισάγει μια κάποια κοινωνική κριτική μέσα από την κλασική θέση του αριστερού εθνικισμού, ότι οι άρχουσες τάξεις ξεπουλούν τον εθνικό αγώνα.

Με τον καιρό, ξεκαθάρισαν δύο εντελώς αντίθετες ερμηνείες αυτής της θέσης: Απ' τη μια, οι Τροτσκιστές (1) υιοθέτησαν την κυπριακή εθνική ταυτότητα, το καπέλο του κυπριακού κράτους και προσδιόρισαν το εθνικό σαν αγώνα για την ανεξαρτησία (δηλαδή της ανεξαρτησίας και αδιαμφισβήτητης εξουσίας του κυπριακού κράτους στη Κύπρο). Απ' την άλλη, οι Μασοϊκοί (2) (πέρασε γρήγορα και αυτή η μόδα) έκαναν ένα μακροβούτι στο παρελθόν και ανακάλυψαν ξανά την Ένωση! Εδώ ο ελληνισμός απέκτησε όλο εκείνο το ρομαντισμό που ονειρευόταν για χρόνια η εθνοφοροσύνη. Το ελληνικό κράτος έγινε για τους ενωτικούς κάτι ανάλογο με τη Μόσχα για τους Κνίτες και ο εθνικός αγώνας απέκτησε σχεδόν μεταφυσικές διαστάσεις – διαφύλαξη της ελληνικότητάς μας, «ένωση με τη μάνα» και άλλα ανάλογα.

Οι αναρχικοί ήταν οι πρώτοι, που αρνήθηκαν την κεντρικότητα του εθνικού, την ταμπέλα της εθνικής ταυτότητας και κέντραραν την κριτική τους, αντίθετα, σε κοινωνικές αντιφάσεις και συγκρούσεις. Αν και αυτή η αλλαγή έμφασης μπορεί να φαίνεται απλή τώρα (ιδιαίτερα στο εξωτερικό) η διαμόρφωσή της δεν ήταν και τόσο εύκολη. Ακόμα και σήμερα, οι αριστεριστές προσπαθούν να μας βάλουν στα καλούπια τους, «νεοκύπριοι-έλληνες, ή Κύπριος, τότε τι είσαι;» (αδιανόητο γι' αυτούς να είσαι άτομο χωρίς εθνική ταυτότητα). «Πώς θα αντιμετωπίσουμε την κατοχή;» «Πώς θα λυθεί το κυπριακό;» κ.λπ. Αυτά δεν είναι υπερβολές - είναι αποτελέσματα του ιδεολογικού κλίματος (και στενοκεφαλιάς) που δημιούργησε ο εθνικισμός ακόμα και σ' ένα χώρο που θέλει να λέγεται επαναστατικός.

ΜΙΑ ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Η αναρχική κριτική της ιδεολογίας του εθνικού δεν βασίζεται απλώς στο διεθνισμό και είναι ένας απ' τους λόγους που οι αριστεριστές δυσκολεύονται να καταλάβουν. Η αναρχική κριτική αποτελείται από δύο σκέλη, την κριτική της ιδέας του έθνους σαν ιδεολογίας και την κριτική επανεκτίμηση της ιστορικής εμπειρίας ή του εθνικισμού.

Οι αναρχικοί δεν αρνούνται την αντικειμενική ύπαρξη προβλημάτων που θα μπορούσαν να ονομαστούν «εθνικά» - είναι προβλήματα που αφορούν μια εξάρτηση, πολιτιστικός ιμπεριαλισμός κ.λπ. Η διαφορά με αριστερούς και δεξιούς εθνικιστές βρίσκεται στον προσδιορισμό του κοινωνικού συνόλου και στον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος. Οι εθνικιστές ταυτίζουν με μεγάλη ευκολία το κοινωνικό σύνολο με μια αντικειμενική συλλογική ταυτότητα - το έθνος. Ωστόσο, η μόνη αντικειμενική υπόσταση του έθνους, είναι το κράτος του (αυτό που υπάρχει ή αυτό που πάει να φτιαχτεί). Το έθνος, από μια αναρχική σκοπιά, αποτελεί μια ιδεολογική ενότητα, καλλιεργημένη μέσα από διάφορους μηχανισμούς και βασισμένη στην υποκειμενική ταύτιση των ατόμων.

Το έθνος δεν είναι κάτι το αντικειμενικά-ιστορικά δοσμένο. Τα έθνη εμφανίζονται στην Μοντέρνα εποχή, αλλά η πορεία συγκρότησής τους ούτε αναπόφευκτη ούτε ιδεολογικά αθώα είναι. Τα έθνη συγκροτούνται γύρω από ένα κράτος μέσα από μακριές διαδικασίες συγκρούσεων - όχι μόνο εξωτερικών αλλά και εσωτερικών.

Πολιτιστικές και κοινωνικές μειονότητες καταπιέζονται και εξαφανίζονται (3), το κράτος γίνεται ο κεντρικός άξονας κάθε έθνους και ο εθνικισμός, μετά τη ρομαντική φάση της εθνικής συγκρότησης. Γίνεται ανοιχτά αντιδραστικός καταπιέζοντας την κοινωνική σύγκρουση στο όνομα της υπερκοινωνικής ενότητας του έθνους. Θα μπορούσε φυσικά να πει κανένας ότι έστω και αν η άνοδος του έθνους δεν είναι μια διαδικασία «ιστορικών πεπρωμένων της φυλής, εντούτοις τα έθνη τελικά συγκροτούνται και υπάρχουν. Ο κόσμος είναι γεμάτος απ' αυτά και είναι σαν να κλείνεις τα μάτια στην πραγματικότητα, αρνούμενος την αντικειμενικότητα της ύπαρξής τους τώρα. Αυτό θα μπορούσε να το πει κανένας 20 χρόνια πριν. Σήμερα ωστόσο, τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά. Ακόμα και στα «ιστορικά» πια έθνη της Ευρώπης συναντά κανένας έντονες φυγόκεντρες τάσεις, κοινωνικές και τοπικιστικές μειοψηφίες που διεκδικούν τη αυτονομία τους απ' την ασφυκτική ενότητα του έθνους και του πολιτικού του διαχειριστή - του κράτους. Η εμφάνιση αυτών των κινημάτων δεν «είναι νέο φαινόμενο. Αντίθετα, αποτελεί τη συνέχεια μιας σύγκρουσης που αρχίζει από τότε που διαμορφώνεται και προωθείται η ιδέα του έθνους. Τα έθνη συγκροτήθηκαν μετά από εσωτερικές συγκρούσεις - ιδεολογικές και κοινωνικές (4). Και αυτή η σύγκρουση συνεχίζεται και παίρνει νέες διαστάσεις σήμερα.

Ιστορικά, οι αναρχικοί υπήρξαν από τους πρωταγωνιστές στην αντίσταση ενάντια στη συγκεντροποίηση-ομοιογενοποίηση του έθνους-κράτους. Γιατί οι αναρχικοί κατάλαβαν (έστω και αν δεν τόγραψαν σε ακαδημαϊκές διατριβές) ότι ο ιμπεριαλισμός της μητρόπολης στην περιφέρεια δεν γίνεται μόνο σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και στο εσωτερικό ενός «έθνους-κράτους» (πρωτεύουσα ενάντια στην επαρχία, ηγεμονική κουλτούρα ενάντια στις περιθωριακές κ.λπ). Αυτή είναι η βάση του αναρχικού διεθνισμού - ενός διεθνισμού βασισμένου στη μη εξουσία, την ποικιλία και τον πλουραλισμό. Ξεκινώντας από την αυτονομία και αλληλεπίδραση διαφόρων κοινοτήτων στο εσωτερικό μιας κοινωνίας, προχωράει στο διεθνές επίπεδο. Το σημείο αναφοράς σ' αυτά τα πλαίσια είναι η κοινότητα και όχι το έθνος. Και είναι για αυτό το λόγο που οι αναρχικοί μπορούν να είναι ταυτόχρονα αντι-ιμπεριαλιστές, αλλά και κριτικοί των εθνικιστικών κινημάτων και των πρακτικών τους.

Γιατί, ο εθνικισμός και το έθνος αποτελούν ιδεολογικά κατασκευάσματα και κινήματα που υπονομεύουν τη απελευθερωτική προοπτική. Και θα μπορούσε να γίνει μια σύγκριση μεταξύ του μπολσεβίκικου σοσιαλισμού και του εθνικισμού. Και οι δύο ιδεολογίες υπόσχονται λαγούς με παξιμάδια πριν έρθουν στη εξουσία, άμα όμως επικρατήσουν γίνονται το ίδιο (αν όχι πιο πολύ) καταπιεστικές. Και ίσως να μην είναι και τόσο τυχαία η σύγκλιση του λενινισμού με το εθνικισμό στον Τρίτο Κόσμο.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Αν το έθνος είναι μια ιδέα που προσφέρει συλλογική ταύτιση, ο εθνικισμός είναι η ιδεολογία που την προωθεί, την καλλιεργεί και την επιβάλλει. Η ιστορική πορεία του εθνικισμού στην Κύπρο (για να επιστρέψουμε και στην πραγματικότητα μετά από το ταξίδι στην αφαίρεση) είναι χαρακτηριστική. Ο εθνικισμός δεν γεννήθηκε αυθόρμητα ως αποτέλεσμα ιστορικών διαδικασιών ή σαν αφύπνιση στα «πεπρωμένα της φυλής». (5) Ο εθνικισμός επιβλήθηκε στους Κυπρίους τον 19^ο αιώνα. Ο εθνικός διαχωρισμός όχι μόνο είναι ανύπαρκτος, αλλά έχουμε αρκετές κοινές εξεγέρσεις ορθόδοξων και μουσουλμάνων (οι όροι Έλληνες-Τούρκοι ήταν επίσης ανύπαρκτοι) ενάντια στις ελίτ των δύο κοινοτήτων. Ο εθνικισμός εισάχθηκε απ' την Ελλάδα και την Τουρκία και επιβλήθηκε στον πληθυσμό μέσα απ' το εκπαιδευτικό σύστημα, τον πολιτικαντισμό και τη θεαματική πόλωση. Η Αγγλική αποικιοκρατία δεν ήταν καθόλου άσχετη μ' αυτές τις εξελίξεις (όσο και αν την ζημίωσαν τελικά). Αυτή εισήγαγε το διαχωρισμό Ελλήνων-Τούρκων (και επέβαλε και τους όρους) στο επίπεδο της πολιτικής εξουσίας. Θάταν, ωστόσο, λάθος να νομιστεί ότι ο εθνικισμός ήταν ένα κόλπο των ελίτ και των αποικιοκρατών για να καταπιέσουν την κοινωνική σύγκρουση. Η άνοδος του εθνικισμού προωθήθηκε από διάφορα στρώματα, αλλά υπήρξε σε μεγάλο βαθμό ένα φαινόμενο που γεννήθηκε και προώθησε με τη σειρά του την αναδόμηση των εξουσιαστικών δομών στην Κύπρο τα τελευταία 130 χρόνια. Ο εθνικισμός υπήρξε η ιδεολογική απάντηση της Εξουσίας (και των δομών της) στην κοινωνική σύγκρουση.

Και όποιος κοιτάξει, την ιστορία της ανόδου του εθνικισμού, θα δει αυτή την συνεχή σύγκρουση ανάμεσα στην ιδεολογία της εξουσίας και σε στοιχεία κοινωνικής αντίστασης. Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της σύγκρουσης που συνεχίστηκε για δεκαετίες: η άρνηση της πλειοψηφίας των Κυπρίων να δεχτούν μια ενεργητική μορφή σωβινισμού. Μέχρι πριν το '74, όταν ακόμα υπήρχαν σε καθημερινό επίπεδο ανάμεσα στις δύο κοινότητες ο εθνικισμός είχε καταφέρει μόνο να παθητικοποιήσει τον κόσμο απέναντι στη ρατσιστική του υστερία - η πλειοψηφία των Κυπρίων έλεγε και πίστευε το κλασσικό πια:

«Μα εμείς δεν έχουμε τίποτα ενάντια στους Τούρκους (ή Έλληνες)». Ωστόσο, η επικράτηση του εθνικισμού μετά το '50 ήταν ολοκληρωτική - και δεν οδήγησε μόνο σε ένταση ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Έφτιαξε την ιδεολογική ατμόσφαιρα που νομιμοποίησε το κράτος, καταπίεσε την ταξική πάλη για δεκαετίες στο όνομα της «εθνικής ενότητας» και έκανε την πατριαρχική οικογένεια την αδιαμφισβήτητη βάση της κοινωνίας. Όπως έχουμε προσπαθήσει να δείξουμε αλλού, ο εθνικισμός υπήρξε ουσιαστικά το ενοποιητικό στοιχείο της ηγεμονικής ιδεολογίας. Το '74 ο εθνικισμός πέρασε την πιο έντονη κρίση του για δεκαετίες. Σε διάστημα λίγων μηνών αναγκάστηκε να αλλάξει πρόσωπο και από Ελληνικός με τσαρούχια και νταούλια έγινε κυπριακός με βράκα και λαούτο. Για ένα διάστημα φάνηκε ότι αυτή η αλλαγή θα είχε την ίδια επιτυχία με ό,τι γινόταν πριν το '74. Γύρω στο τέλος της δεκαετίας του '70 ωστόσο - και ιδιαίτερα απ' το '80 και μετά, άρχισε να εμφανίζεται μια γενική αδιαφορία ανάμεσα στους Κυπρίους - και μια στροφή σε ένα μικροαστικό ατομικισμό. Το εθνικό υπάρχει βέβαια παντού - αλλά υπάρχει ταυτόχρονα και ένας κυνισμός.

Τα συλλαλητήρια αραιώνουν και τα κόμματα αναγκάζονται να καταφύγουν σε θεαματικές πολιτικές κρίσεις για να διατηρήσουν το ενδιαφέρον των θεατών-ψηφοφόρων. Από μια πρώτη άποψη, αυτή η στροφή μπορεί να φανεί αδιάφορη ή

ίσως και χειρότερη από πριν. Οι αριστεριστές που νοιώθουν τη μοναξιά τους πιο έντονη, έχουν μια βιβλιογραφία για την «χειροτέρευση της κατάστασης». Τα βόλεψαν όλα στις θεωρίες τους και αποφάσισαν ότι οι άρχουσες τάξεις δεν θέλουν τον «λαό» να ενδιαφέρεται για το εθνικό – γιατί όπως όλοι ξέρουν αυτό είναι το ασκί του Αιόλου για όλες τις «επαναστατικές προοπτικές». Τώρα φυσικά, γιατί κλαίει και οδύρεται ο Λυκαυγής για το κατάστημά μας κάθε μέρα στον «Φιλελεύθερο» δεν μας το εξηγούν. Ίσως νάχει και αυτός «επαναστατικές τάσεις».

Από μια αναρχική οπτική γωνιά ωστόσο, το σήμερα δεν είναι μια αντίδραση στην ισοπεδωτική και καταπιεστική κοινωνία που συγκρότησε η εθνικιστική φαντασίωση. Μια αντίδραση χωρίς θετικές προοπτικές για την ώρα, αλλά παρ' όλα αυτά μια αντίδραση σαν συνέχεια της ιστορικής παράδοσης – της σύγκρουσης ανάμεσα στην ιδεολογία της εξουσίας (εθνικισμός) και της κοινωνικής αντίστασης (όσο παραμορφωμένη κι αν είναι η τελευταία). Γιατί αυτό που ακολούθησε την κρίση του εθνικισμού δεν ήταν σκέτη αντίδραση. Σιγά-σιγά εμφανίζονται και νέα στοιχεία πολιτικής και συνείδησης. Η εμφάνιση του αναρχισμού (προς το τέλος της δεκαετίας του 70), ήταν ένα πρώτο στοιχείο αντίστασης και κριτικής. Γιατί ο κυπριακός αναρχισμός δεν είναι απλώς εισαγόμενες ιδέες - είναι μια αντίδραση βγαλμένη μέσα απ' τις αντιφάσεις της Κυπριακής κοινωνίας. Και η ξεκάθαρα αντιεθνικιστική του θέση έχει άμεση σχέση με την ιστορική εμπειρία των ατόμων που τον συγκροτούν. Τελευταία, τα νέα σημάδια άρχισαν να αυξάνουν. Γίνονται κάποιες στοιχειώδεις κινητοποιήσεις γύρω από κοινοτικά αιτήματα, ακόμα και μερικές αυθόρμητες απεργίες, ανοίγει κάποια συζήτηση γύρω απ' την ισότητα των γυναικών, αρχίζει να συγκροτείται μια νεανική υποκουλτούρα κ.λπ. Αυτά τα φαινόμενα δεν συνθέτουν φυσικά, κανένα επαναστατικό κ.λπ. κίνημα. Είναι μεταρρυθμιστικά, συντεχνιακά ή και περιθωριακά φαινόμενα. Η εμφάνισή τους ωστόσο, είναι μια ελπιδοφόρα νέα εξέλιξη. Κάτι κινείται επιτέλους, έστω και σπασμωδικά. Πιο πέρα, η εμφάνισή τους φέρνει αποτελέσματα εντάσεων στις κοινωνικές δομές. Από μια άποψη είναι προμηνύματα μιας γενικότερης κρίσης της κοινωνίας. Και η εμφάνιση αυτής της κρίσης δεν είναι άσχετη με την κρίση του εθνικισμού. Η κρίση αυτού του ενοποιητικού στοιχείου της ηγεμονικής ιδεολογίας χαλάρωσε κάπως τη σφιχτή ιδεολογική ενότητα της κοινωνίας, ανοίγοντας το δρόμο για την έκφραση στατικοποιημένων αντιφάσεων σε διάφορες κοινωνικές σφαίρες και δομές. Η κρίση του εθνικισμού όχι μόνο δεν έχει προωθηθεί απ' τις άρχουσες τάξεις, αλλά είναι αποτέλεσμα δομικών αντιφάσεων και κοινωνικών αντιστάσεων. Και είναι κάτι θετικό. Μια ριζοσπαστική κριτική πρέπει να εμβαθύνει αυτή την κρίση και να συγκροτήσει έναν εναλλακτικό πόλο αναφοράς εάν θέλει να παρέμβει στις κοινωνικές εξελίξεις.

Οι ενωτικοί και εκφραστές τροτσκιστές έχουν καταντήσει ουραγοί κομμάτων, ιδεολογιών και φαντασιώσεων από το παρελθόν. Έλεγε και καλά πράγματα κάποτε ο Μαρξ: «Η επανάσταση πρέπει ν' αντλήσει την ποιήσή της από το μέλλον και όχι απ' το παρελθόν». Σ' αυτά τα πλαίσια είναι ανάγκη να παραμεριστεί το εθνικό από το κέντρο της συζήτησης – ιδιαίτερα ανάμεσα σε άτομα και ομάδες που δεν ζουν με μια ρομαντική εικόνα του παρελθόντος, αλλά που ενδιαφέρονται για τη συγκρότηση ενός εναλλακτικού χώρου και λόγου.

Αλλά θα πει κάποιος πάλι, τι θα γίνει με το Κυπριακό; ΚΑΙ ΟΜΩΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΥΠΑΡΧΕΙ. Στο κάτω-κάτω, υπάρχουν τόσες χιλιάδες πρόσφυγες, υπάρχει το δικαίωμα της ελεύθερης εγκατάστασης, ο Τούρκικος κίνδυνος κ.λπ. Έτσι κι αλλιώς, είπαμε στην αρχή ότι μπορεί ο εθνικισμός νάναι ιδεολογία, αλλά υπάρχουν και πραγματικά-αντικειμενικά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσει κανείς ακόμα και μετά τη κριτική του.

Ας ξεκινήσουμε με τον μπαμπούλα του «Τούρκικου κινδύνου». Μόνο στα πλαίσια μιας ιδεολογικής στενοκεφαλιάς θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η Τουρκία θα είχε πραγματικό ενδιαφέρον/συμφέρον να καταλάβει τη νότια Κύπρο. Ήδη έχει τεράστια οικονομικά και πολιτικά προβλήματα με ό,τι κατάκτησε το '74. Και τότε υπήρχε και δικαιολογία η προστασία των Τουρκοκυπρίων. Παρά τα κλαψουρίσματα των αριστεριστών και άλλων εθνικιστών, το διεθνές μπουκοτάζ της Β. Κύπρου λειτουργεί και δεν είναι καθόλου βολικό για την Τουρκία. Αν η Τουρκία ήθελε να καταλάβει όλη την Κύπρο θα το έκανε το '74 που δεν υπήρχε και καμία αντίσταση. Πιο πέρα μια νέα Τούρκικη επίθεση θα δημιουργούσε πιθανά γενικότερη ελληνοτουρκική σύρραξη – κάτι εντελώς απίθανο να συνεχίσει για λίγες μέρες δοσμένων των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή. Αυτά φυσικά, δεν σημαίνουν ότι το Τουρκικό κράτος δεν θα ήθελε να προσαρτήσει όλη την Κύπρο. Η επέκταση είναι το όνειρο των κρατών και του εθνικισμού. Απλώς, οι συσχετισμοί που υπάρχουν στην περιοχή και διεθνώς το κάνουν πολύ δύσκολο και ασύμφορο. Υπάρχει φυσικά πάντα η περίπτωση μιας αλλαγής των συσχετισμών. Αλλά η πιο πιθανή αιτία μιας παραπέρα Τουρκικής επέκτασης είναι οι εσωτερικές εντάσεις. Ένας πόλεμος θα μπορούσε να ήταν μέσο ιδεολογικής εκφόρτισης των εσωτερικών εντάσεων της Τουρκικής κοινωνίας. Είναι βέβαια ασύμφορο και αμφίβολης διάρκειας, αλλά η εθνικιστική υστερία ζει στον κόσμο της μερικές φορές.

Ναι, λοιπόν, υπάρχει μια κάποια αόριστη πιθανότητα πολέμου κάπου στο μέλλον. Αλλά όσα είπαμε πιο πάνω μπορούν να ειπωθούν με την ίδια ακρίβεια για το ελληνικό κράτος. Ένας πόλεμος, όποιος κι αν τον ξεκινήσει, θα είναι το απόγειο μιας εθνικιστικής υστερίας. Και λοιπόν, τι κάνουμε; Οι ενωτικοί ανησυχούν φυσικά για το ηθικό του στρατού. Αλλά από μια ριζοσπαστική σκοπιά το θέμα είναι να αποφευχθεί ο πόλεμος.

Ο αγώνας ενάντια στον εθνικισμό είναι και αγώνας ενάντια σε έναν πόλεμο των κρατών – ένα μακελειό χωρίς νόημα μπροστά στα μνημεία ηρώων.

Ο σημερινός μπαμπούλας του «Τουρκικού κινδύνου» δεν έχει τίποτα το διαφορετικό απ' τον μπαμπούλα του «Βουλγαρικού κινδύνου» που έψελνε η εθνικοφροσύνη ή απ' τον μπαμπούλα του «Ρωσικού κινδύνου» του Ρήγκαν.

Αλλά φυσικά, το Κυπριακό υπάρχει και χωρίς πόλεμο. Και αυτό είναι υπαρκτό πρόβλημα. Ωστόσο, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ορισμένα πράγματα απ' την αρχή. Το κυπριακό θα λυθεί μακριά από μας - και, τους υπόλοιπους Κυπρίους. Θα δέσουν και θα ράψουν οι πολιτικοί και θα επιβάλλουν την λύση μέσω της ψήφου των οπαδών τους. (Αυτό γνία όσους νομίζουν ότι αύριο θα τους ρωτήσουν πώς θα λυθεί το πρόβλημα). Φυσικά, αυτή η αντιμετώπιση δεν λύνει τίποτα. Στο κάτω-κάτω, θα πει κάποιος, αυτό είναι παράδοση. Θα έλεγα «κυνικός ρεαλισμός» και χρειάζεται λίγος κυνισμός στην αστική δημοκρατία. Το θέμα ωστόσο, πάει πιο πέρα. Είναι μια άρνηση να αναζωπυρώσουμε τον εθνικισμό. Γιατί αυτή τη στιγμή η μόνη διαφορετική λύση (απ' την άρνηση να βάλεις το εθνικό στο κέντρο της συζήτησης) είναι να αρχίσεις να μιλάς για τα «κυκλάμινα στον Πενταδάκτυλο» σε σχέση με την προδοσία των πολιτικών (όπως κάνουν οι αριστεριστές). Οι εικόνες και οι ιδεολογίες που θα χρησιμοποιήσεις και στις οποίες θα απευθυνθεί κάποιος είναι αναγκαστικά αυτές που καλλιεργήθηκαν για χρόνια σε μας και σ' όλους τους Κυπρίους. Αλλά υπάρχουν και άλλες διαστάσεις του θέματος που η μονοδιάστατη συζήτηση γύρω απ' την κατοχή, κρύβουν. Γιατί δεν είναι μόνο η κατοχή της Βόρειας Κύπρου, είναι και ο Ελληνικός στρατός, οι αγγλικές βάσεις και, το κυριότερο, οι ιστορικές πληγές που άνοιξε ο εθνικισμός. Γιατί μπορεί οι Κύπριοι να μην είχαν τα μίση που οι ακροδεξιοί των δύο

κοινοτήτων και τα αφεντικά τους, στην Αθήνα και την Άγκυρα, καλλιεργούσαν, αλλά 20 χρόνια συγκρούσεων, σφαγών και προπαγάνδας έχουν αλλάξει πολλά πράγματα. Ιδιαίτερα μετά το '74, που η ανθρώπινη επαφή έχει σταματήσει τελείως. Ακόμα κι αν οι πολιτικοί βρουν λύση, οι εντάσεις που θα πηγάζουν απ' αυτή την ιστορική παράδοση δεν θα ξεχαστούν εύκολα. Και αυτό είναι ένα θέμα που πρέπει να αντιμετωπιστεί σύντομα. Θα ακουστούν φυσικά οι κριτικές του στυλ «άρα δεν έχετε τίποτα να προτείνετε». Όχι ακριβώς. Απλώς, αρνούμαστε να δώσουμε «λύσεις» σε στυλ μαγικής φόρμουλας. Πρέπει να ξεπεράσουμε κάποτε τη λογική και τα συμπλέγματα του αριστερισμού – και ιδιαίτερα το σύμπλεγμα ότι είμαστε η φωτισμένη πρωτοπορία που έχει έτοιμες απαντήσεις για όλα τα προβλήματα. Απλώς, πρέπει να παραδεχτούμε ότι αυτή τη στιγμή δεν μπορούμε να προτείνουμε λύση. Και είχε δίκιο ο Όργουελ: «Το να λες την αλήθεια σε μια εποχή καθολικού ψέματος είναι επαναστατική πράξη». Το Κυπριακό είναι ένα πρόβλημα με πολλές διαστάσεις και εμείς μόλις τώρα αρχίζουμε την κριτική της ιδεολογίας (εθνικισμός) που το δημιούργησε η λογική του «άμα δεν έχεις λύση να προτείνεις, να σιωπάς». Είναι η λογική του μικροαστού που άμα δώσει τα λεφτά του θέλει το σαπούνι του.

Έχουμε το δικαίωμα να κριτικάρουμε και να ψάχνουμε μέσα από την πρακτική για εναλλακτικές προτάσεις όσο χρόνο και αν πάρει - και ο μικροαστός πρέπει να μάθει και αυτός να βρει το σαπούνι. του. Ο καιρός των μεγάλων και ωραίων απαντήσεων πέρασε. Ο μόνος τρόπος να αρχίσουμε να προτείνουμε κάτι εναλλακτικό πραγματικά και βιώσιμο είναι, μέσα από μια ριζοσπαστική πράξη.

Η ΑΝΑΡΧΙΚΗ «ΟΥΤΟΠΙΑ» ΚΑΙ Η ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Σ' ένα ουτοπικό επίπεδο βέβαια, ξέρουμε τι θέλουμε: μια αναρχική οργάνωση της κυπριακής κοινωνίας βασισμένη στις αρχές της μη εξουσίας, του πλουραλισμού και της αυτονομίας-αποκέντρωσης. Το κράτος (κεντρικό ή διζωνικό), οι άλλες δομές εξουσίας (πατριαρχία, καπιταλισμός κ.λπ.) καθώς και οι μηχανισμοί βίας (στρατός, παρακρατικές ομάδες) φυσικά δεν έχουν θέση σ' αυτή την κοινωνία. Αν το κράτος είναι η αντικειμενική έκφραση της ιδεολογικής ενότητας του έθνους, η αυτόνομη αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα είναι η απάντηση των αναρχικών στο θεσμικό επίπεδο. Η αναρχική κοινωνία βασίζεται σε τέτοιες κοινότητες που συνεργάζονται και συντονίζονται στο πλαίσιο μιας ομοσπονδίας. Αυτές οι κοινότητες αποτελούν πολιτικές συνελεύσεις άμεσης δημοκρατίας (αναρχίας) χωρίς θεσμοποιημένες εξουσίες και μπορούν να πάρουν διάφορες μορφές: οικονομικές-παραγωγικές μονάδες (κολεκτίβες ή εργατικές συνελεύσεις), συνοικιακές-τοπικιστικές μονάδες (γενικές συνελεύσεις των κατοίκων) ακόμα και πολιτιστικές ενότητες. Ο πλουραλισμός είναι αυτονόητος, όπως αυτονόητα είναι και τα δικαιώματα ελεύθερης εγκατάστασης και διακίνησης.

Αυτά δεν είναι φαντασιοπληξίες. Βγαίνουν μέσα από την αναρχική κριτική του εθνικισμού και την ιστορική εμπειρία των αναρχικών κινημάτων (βλ. Ισπανία). Και δεν είναι εισηγήσεις τελείως εξωπραγματικές για την Κύπρο. Αντίθετα, αποτελούν τη συνέχεια της αντίστασης ενάντια στην εξουσία και την ιδεολογία της ισοπέδωσης-ομοιογενοποίησης του εθνικισμού στο νησί. Ωστόσο, είναι ουτοπιστικό να μιλά κανείς σήμερα για μια τέτοια «λύση» του Κυπριακού σαν σοβαρή πιθανότητα. Οι εξουσιαστικές δομές και ο εθνικισμός έχουν φτιάξει αδιέξοδα και ιστορικές πληγές που δεν λύνονται εύκολα. Και δεν υπάρχει κανένας λόγος να ζούμε με αυταπάτες. Η

σημασία της αναρχικής «ουτοπίας» βρίσκεται τόσο στην ονειρική της διάσταση (σαν απόδραση προς μια ελπίδα) ότι (και το κυριότερο) στη λειτουργία της σαν κατεύθυνση. Και άλλο πράγμα η «ουτοπία σαν κατεύθυνση» και άλλο οι μαγικές φόρμουλες των αριστεριστών (οι τροτσκιστές φαίνονται να περιμένουν ακόμα την μεγάλη επανάσταση να ξεπροβάλει απ' τη γωνιά) – ο θεόσταλτος άγγελος της ιστορίας).

Στην αναρχική ουτοπία σαν κατεύθυνση εσύ φτιάχνεις το δρόμο και διαμορφώνεις την ουτοπία στη διαδικασία μέσα απ' την πράξη σου. Οι μαγικές φόρμουλες των αριστεριστών μοιάζουν με μια καθορισμένη διαδρομή - και παρ' όλο που φαίνεται να έχουν χάσει το τραίνο δε λένε να ψάξουν και λίγο μόνοι τους.

Μια αναρχική κοινωνία δεν φτιάχνεται από μόνη της ή από ιστορικές αναγκαιότητες (βλέπετε εμάς δεν μας αγαπά η ιστορία όπως τους Μαρξιστές). Φτιάχνεται απ' τους ανθρώπους και τις πράξεις τους. Και αν η αναρχία σαν ουτοπία-κατεύθυνση προϋποθέτει κάτι, αυτό είναι η όξυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και η δημιουργία μέσα σ' αυτή την κοινωνία μιας εναλλακτικής-αντιεξουσιαστικής κουλτούρας όπου οι σκοποί αντικατοπτρίζονται στα μέσα που χρησιμοποιούνται.

Στην Κύπρο μια τέτοια κουλτούρα προϋποθέτει τρεις τουλάχιστον διαστάσεις: α) τον αγώνα εναντίον και το ξεπέραςμα του εθνικισμού και των ιστορικών του πληγών, β) την αναζωογόνηση και επαναπροσδιορισμό των τάσεων για αποκέντρωση, αυτονομία, πλουραλισμό που καταπίεσε για τόσες δεκαετίες ο εθνικισμός-κρατισμός, γ) την εναντίωση στην εξουσία τόσο σαν δομικό φαινόμενο όσο και σαν διάχυτη μορφή συγκρότησης των διαπροσωπικών σχέσεων. Η διάχυση της αντιεξουσίας και η συγκρότησή της σαν εναλλακτικού πολιτικού-πολιτιστικού πόλου, είναι αναγκαία προϋπόθεση για μια αναρχική επαναστατική κοινωνία.

Τώρα βέβαια, όλα αυτά δεν γίνονται έτσι εύκολα. Χρειάζεται πράξη και λόγος αντιεξουσιαστικός. Και είναι αναγκαία εντιμότητα στους εαυτούς μας και όσους μας ακούν να παραδεχτούμε ότι βρισκόμαστε ακόμα στις αρχές αυτής της διαδικασίας. Ακόμα προσπαθούμε να παραμερίσουμε το εθνικό απ' το κέντρο της συζήτησης. Είναι ακριβώς η κατανόηση του σταδίου που βρισκόμαστε που μας κάνει να αρνούμαστε να δώσουμε «λύσεις». Μπορούν να διαγραφούν ωστόσο μερικές κατευθύνσεις αναζήτησης:

α) Ανάγκη εναντίωσης στον εθνικισμό σε κάθε επίπεδο και μορφή. Και αυτό υπονοεί μια κριτική της ιδεολογίας του εθνικισμού και μια εναντίωση στην παραπέρα ανάμειξη της Ελλάδας και της Τουρκίας (και της πιθανότητας πολέμου) στην Κύπρο και την ανάγκη για επικοινωνία και αλληλεγγύη μεταξύ Ελλήνων, Τούρκων και Κυπρίων.

β) Την ανάγκη συγκρότησης ενός εναλλακτικού χώρου που θα πάψει να είναι ουραγός της ηγεμονικής ιδεολογίας (όπως οι Τροτσκιστές και οι ενωτικοί) και που θα ψάξει συλλογικά μέσα απ' το λόγο και την πράξη του για έξοδο απ' το σημερινό αδιέξοδο.

γ) Τον παραμερισμό του εθνικού απ' το κέντρο της συζήτησης, αλλά και την ταυτόχρονη διεύρυνση των ορίων του. Μερικές απ' τις πρώτες μινιμαλιστικές «θέσεις» ενός εναλλακτικού χώρου για το Κυπριακό θα μπορούσαν να ήταν: α) επιμονή στο δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης-διακίνησης, β) αγώνας για διώξιμο όλων των στρατών (Ελληνικού, Τουρκικού, Αγγλικού) και κατάργηση του Κυπριακού. Το αντιμιλιταριστικό κίνημα στην Ελλάδα είναι αυτονόητα απ' τους φυσικούς συμμάχους του Κυπριακού χώρου, γ) αγώνα ενάντια στο ρατσισμό-σωβινισμό που υποβόσκει μετά από δεκαετίες εθνικιστικής πλύσης εγκεφάλου, δ) επιμονή στην προστασία των δικαιωμάτων των μειοψηφιών.

Αυτές είναι, όπως αναφέρθηκε, μινιμαλιστικές θέσεις. Δεν συγκροτούν μια ενότητα για λύση του Κυπριακού κ.λπ. Θα μπορούσαν να αποτελούν ίσως τις «αρχές» ή κατευθύνσεις μιας ριζοσπαστικής κριτικής και δράσης, αλλά χωρίς συζήτηση και πράξη θα μείνουν, όπως τόσες άλλες, κενά σχήματα λόγου

Η ριζοσπαστική κριτική είναι μια κριτική που προσπαθεί να συνδέσει την ουτοπία μιας απελευθερωμένης κοινωνίας με τα προβλήματα της κοινωνίας και της καθημερινότητας του εδώ και τώρα. Είναι μια προσπάθεια να βρεθούν εναλλακτικές προοπτικές μέσα στη γενική μιζέρια-αδιέξοδα της σημερινής κοινωνίας. Και κατόπιν είναι εύκολη υπόθεση - αποτελεί ωστόσο την αναγέννηση της κοινωνικής σύγκρουσης. Και στην περίπτωση του εθνικισμού στη Κύπρο αποτελεί την επανεμφάνιση της αντίστασης ενάντια στην ισοπέδωση, την ομοιογένεια, την άμβλυνση της ταξικής σύγκρουσης και τις πατριαρχικές φαντασιώσεις που στηρίζουν την ιδέα του έθνους.

1. Υπήρξαν και υπάρχουν διάφορες τάσεις τροτσκιστών (οι περισσότερες με 4-5 άτομα!). Η αναφορά στους τροτσκιστές εδώ στοχεύει περισσότερο προς την ομάδα γύρω απ' τη «Σοσιαλιστική Έκφραση», την αυτοαποκαλούμενη «αριστερή πτέρυγα της ΕΔΕΚ».
2. Η ύπαρξη διαφόρων τάσεων υπήρξε και εδώ. Η αναφορά γίνεται συνήθως προς την ομάδα γύρω απ' το περιοδικό «Αυτοδιάθεση», αλλά όχι μόνο αυτούς.
3. Για παραδείγματα απ' την ελληνική εμπειρία αρκεί κανείς να κοιτάξει την πορεία των εθνικών μειονοτήτων στην Ελλάδα. Μερικά ενδιαφέροντα στοιχεία έχει και το άρθρο του Θ. Καλόμαλου στα «ΤΕΤΡΑΔΙΑ» ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΘΝΟΣ.
4. Αυτές οι συγκρούσεις εμφανίζονται απ' την αρχή - ακόμα και στη Γαλλική Επανάσταση. Βλ. π.χ. την αντίφαση της άμεσης δημοκρατίας των «Ξεβράκωτων» με την εθνικιστική κινητοποίηση (βλ. Soboul sans Cullote) ή τις συγκρούσεις στη γαλλική επαρχία (βλ. Tilly La Vender).
5. Η ανάλυση που ακολουθεί είναι σύντομη και περιγραφική. Για μια εκτενή ανάλυση της ιστορικής εμπειρίας του εθνικισμού στην Κύπρο βλ. Η ΚΥΠΡΟΣ, ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ Ο ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ.

** Η προσούρα αυτή αποτελεί από τα σημαντικότερα ελληνόφωνα αναρχικά ντοκουμέντα των τελευταίων δεκαετιών. Μοιράστηκε από Κύπριους αναρχικούς στην Α' Πανελλαδική Αναρχική-Αντιεξουσιαστική Συνάντηση που έγινε στην Πάτρα τον Απρίλη του 1986. Αυτή είναι η πρώτη ηλεκτρονική έκδοσή της. Ορθογραφικός έλεγχος «Ούτε Θεός-Ούτε Αφέντης», Μελβούρνη, Γενάρης 2006.*